

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ СТАТИСТИЧНОГО ОБЛІКУ ЩОДО ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В КРАЇНАХ – ЧЛЕНАХ ЄС

Невід'ємною складовою протидії організованій злочинності є розробка відповідних запобіжних заходів на основі всебічного аналізу її стану в тій чи іншій країні. Одним із джерел інформації для такого аналізу є статистичні дані. Не перебільшуючи їх значення для аналітичної діяльності, зауважимо, що підвищення надійності й достовірності отриманих статистичних даних є одним із завдань, які ставлять перед собою органи кримінальної юстиції європейських країн.

Тенденції розвитку організованої злочинності, напрями діяльності організованих груп, їх ресурси, поширеність на європейському континенті аналізуються у двох документах, які готуються структурами Ради Європи (РЄ) і Європейського Союзу (ЄС).

У рамках РЄ функціонує Група фахівців з кримінального права та криминологічних аспектів організованої злочинності (PC-S-CO). Ця структура виконує три наступні завдання: готує щорічну доповідь щодо ситуації з організованою злочинністю в країнах – членах Ради Європи, оцінює заходи, що впроваджуються на європейському континенті стосовно даного виду злочинності, розробляє шляхи підвищення ефективності національної і міжнародної боротьби з організованою злочинністю¹. Для отримання інформації Група надсилає питальник до кожної країни – члена Ради Європи. На його основі готується щорічна доповідь «Про ситуацію з організованою злочинністю».

Статистичні дані щодо поширеності організованої злочинності в країнах – членах ЄС збирає і узагальнює Європол, який готує щорічну доповідь «Оцінка загроз організованої злочинності». Методологія трактування групи як організованої для збирання статистичних відомостей в країнах – членах РЄ та ЄС базується на

¹ Organised Crime in Europe. Concept, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond. – Ed. by C. Fijnaut and L. Paoli. – Springer, 2004. – p. 241, 242.

рекомендаціях Комітету Міністрів, які були прийняті 19 вересня 2001 року і мають назву – Керівні принципи боротьби з організованою злочинністю². Це визначення також прийнято Європоллом. Згідно з ним визначено одинадцять характеристик – критеріїв, які мають бути притаманні кожній групі, що кваліфікується як організована: із них чотири – це обов'язкові критерії, і ще потрібно як мінімум дві факультативні характеристики.³ Розглянемо більш детально, яким чином в окремих країнах ЄС збираються дані щодо даного виду злочинності.

У Німеччині з 1992 р. поряд із загальною статистикою злочинності щорічно публікується «Доповідь про стан організованої злочинності». Відповідальною за її підготовку є федеральна кримінальна поліція (ВКА – Bundeskriminalamt), яка співпрацює з кримінальною поліцією окремих земель, федеральним поліцейським директором, центральним офісом служби розслідувань німецької митниці. Усі вони до 1 лютого кожного року надсилають ВКА статистичні відомості згідно з вимогами уніфікованої системи. Федеральна кримінальна поліція є відповідальною за збирання й аналіз отриманих даних. Для збирання статистичних даних використовують робочу дефініцію «організована злочинність», затверджену в травні 1990 р. міністерством внутрішніх справ і міністерством юстиції⁴. Статистика ВКА обчислює організовані групи за кількістю розслідуваних кримінальних справ.

Сама система збирання даних охоплює два основні компоненти. Перший – доповідь про діяльність групи – складається із кількісних показників, що характеризують розслідувані кримінальні справи. Об'єктом аналізу виступає кримінальна справа. Тут збираються дані щодо видів вчинених злочинів, надається докладна характеристика злочинців, а також інших підозрюваних осіб. Другий компонент спрямований на збирання даних, що допомагають провести аналіз структури функціонування організованої групи, яка і є об'єктом цього аналізу.

У Греції кожного року також готується щорічна доповідь про стан організованої злочинності. Перелік злочинів, які вва-

---

² Organised Crime Situation Report 2004 // Council of Europe. – Octopus Programmer. – Strasbourg, 23 December 2004. – P. 7, 8.

³ Більш детально про критерії див: О.Ю. Шостко. Сучасні тенденції організованої злочинності в європейських країнах// Вісник Академії правових наук України. – № 2, 2007. – С. 169.

⁴ Більш докладно про терміни див.: О.Ю. Шостко. Визначення поняття «організована злочинність» у зарубіжній кримінології // Вісник Академії правових наук України. – № 1, 2006. – С. 187–188.

жаються такими, що вчиняються організованими групами, містить ст. 187 КК Греції.

У підготовці доповіді беруть участь поліція, прикордонна служба, служба боротьби з фінансовими та економічними злочинами (SDOE), центральний координаційний підрозділ боротьби з наркотиками (SODN), тридцять третій директорат митного контролю (відповідальний за виявлення злочинів, вчинених організованими групами), комітет протидії відмиванню грошей, національна розвідувальна служба – NIS⁵.

Завданнями SDOE є запобігання економічним злочинам, контрабанді, нелегальному обігу наркотиків та психотропних речовин, зброї, вибухових речовин, антикваріату, незаконній діяльності, пов'язаній з грошима і державною власністю, шахрайством тощо.

Центральний координаційний підрозділ боротьби з наркотиками є міжвідомчим незалежним органом, відповідальним за контроль над нелегальним обігом наркотиків та психотропних речовин. Це відомство також є основним суб'єктом співробітництва з Європолем у справах, пов'язаних із наркотиками.

Тридцять третій директорат митного контролю бере участь в операціях, пов'язаних з припиненням контрабандної діяльності, із несплатою податків і митних зборів організованими групами.

Статистична інформація збирається на основі аналізу вчинених злочинів. Використовується 19 специфічних показників, серед яких географія діяльності групи, загальна кількість членів групи (не тільки тих, які затримані), їх соціально – демографічні дані, інформація про організаторів й керівників групи, стосунки в середині групи, зв'язки з іншими злочинними організаціями, ступінь інфільтрації у правоохоронні органи, суди, політичні організації, оцінка ризиків діяльності групи для легальної, а також нелегальної економіки, наявність контрзаходів з боку групи, спрямованих на зменшення ризику викриття, тощо⁶.

При оцінці загроз від організованої злочинності враховується й оцінюється не тільки інформація, що надходить від правоохоронців, але й матеріали преси, комісій парламенту, заяви політичних партій.

У Португалії для збирання даних використовуються два основні визначення організованої злочинності. Перше – це де-

⁵ Beken T.V. Measuring Organised Crime in Europe. – Maklu Publishers. – 2004. – P. 144.

⁶ EU Statistical apparatus for measuring Organised Crime, assessing its risk and evaluating organised crime policies. Edited by Ernesto U. Savona, Christopher Lewis, Barbara Vettori // Final Report. – Transcrime 2005. – P. 74.

фініція, що міститься у статті 299 Кримінального кодексу країни. У ній дається визначення злочину, вчиненого організованим об'єднанням⁷. Друге визначення організованої злочинності містить набір із 11 критеріїв, встановлених Комітетом Міністрів РЄ.

Дані про кількість виявлених злочинних об'єднань є частиною щорічних статистичних таблиць поліції, в яких також надається інформація й про інші категорії злочинів.

Друге визначення використовується для інформації, яку Португалія надає для Звіту Європолу «Оцінка загроз організованої злочинності».

Національний інститут статистики Португалії (INE) узагальнює всі дані з усіх відповідальних органів, крім імміграційної Служби. Щороку INE підсумовує дані кримінальної статистики, що включають загальну кількість правопорушень з детальним аналізом категорій злочинів і джерел інформації про неї. Підраховується інформація про загальну кількість правопорушників і суму збитків від злочинів проти власності у грошовому еквіваленті, включаючи детальний аналіз щодо виду злочинів, а також статі, віку, національності правопорушників та джерел інформації. Однак інформація базується лише на даних по злочинах, які було розслідувано поліцією суспільної безпеки і республіканською національною гвардією (*Policia de Segurança Pública i Guarda Nacional Republicana*).

Відповідальною за систематизацію статистичних даних щодо організованої злочинності і складання щорічного звіту для Європолу є Судова поліція Португалії (*Policia Judiciária*). Згідно з португальським законодавством цей правоохоронний орган відіграє головну роль і наділений особливими повноваженнями щодо боротьби з організованою злочинністю. Це робить його основним і майже єдиним джерелом інформації. Судова поліція має ретельно розроблену і доволі складну електронну базу даних. Ці дані не підпадають під вплив проблем логічності/послідовності, які зазнають інші джерела, і охоплюють усі сфери, в яких, зазвичай, діють організовані злочинні об'єднання.⁸

У Нідерландах найважливішим осередком збирання статистичної інформації щодо організованої злочинності є дані наступних органів: місцевої поліції (25 регіональних управлінь),

---

⁷ Там само. Р. 93.

⁸ Там само. Р. 94–95.

6 міжрегіональних груп розслідування, кожна з яких спрямована на той чи інший аспект діяльності організованих спільнот, 7 міжрегіональних груп із розслідування шахрайства. У збиранні відповідної інформації також бере участь відділ боротьби з незаконною міграцією, королівська жандармерія, підрозділ фіскальної інформації та розслідувань міністерства фінансів, генеральна інспекція (міністерства сільського господарства, риболовлі та управління ресурсами). Координує цю діяльність національне поліцейське агентство і національний підрозділ кримінальної розвідки (DNRI), який є правоохоронним органом⁹.

Статистичні дані збираються за допомогою електронної реєстраційної форми, яка допомагає проводити аналіз організованих груп для оперативних, тактичних і стратегічних цілей. Величини, перелічені у формі, наступні: кількість головних учасників і загальна кількість членів організованих злочинних спільнот, їх біографічні дані, включаючи національність, розподіл ролей, основна і допоміжна діяльність, підтверджена, припущена, непідтверджена інформація щодо діяльності групи, час спільної діяльності, тенденції розвитку групи, остання кримінальна діяльність (або та, яка планувалась), контакти з іншими злочинними групами, географія діяльності, інфраструктура діяльності (аеропорти, порти), рівень психологічних (фізичних) збитків у групі та поза нею (у злочинних колах), характер будь-яких позитивних або негативних санкцій, які застосовувались у межах групи, оцінка розмірів товарообігу або злочинних прибутків, оцінка наявного майна, засобів, капіталу злочинної групи, опис зловживань у тому чи іншому секторі економіки, в тому числі використання юридичних осіб, використання спеціалістів тієї чи іншої сфери, використання корупційних зв'язків, захист від викриття (використання активних чи пасивних перепон від урядових структур, використання захисних чи наступальних стратегій), опис комерційної діяльності групи, джерела інформації, які допомогли розслідувати діяльність групи.

Коли Нідерланди готують матеріали для щорічної доповіді Європолу, тоді використовується 11 критеріїв, установлених Комітетом Міністрів РЄ.

Для цієї доповіді надаються відомості тільки стосовно злочинів, вчинених організованими групами, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк 4 роки і більше,

---

⁹ Beken T. V. Measuring Organised Crime in Europe. – Maklu Publishers. – 2004. – P. 186.

а також якщо нелегально отримані доходи організованої групи перевищують суму 226 тисяч 890 євро. Такий підхід до терміну покарання враховує визначення організованої групи, що міститься у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Таким чином, можна зробити висновок, що у доповіді Нідерландів Європолу аналізуються лише найбільш серйозні незаконні дії злочинних організацій, які отримали значний прибуток від своїх протиправних дій.

Інша установа країни – центр документації і досліджень міністерства юстиції Голландії (WODC) хоч не збирає статистичні відомості про організовану злочинність, однак бере участь у «Спостереженні організованої злочинності», яке проводиться кожні три роки, і досліджує закінчені провадженням окремі кримінальні справи стосовно організованих груп, здійснюючи якісний аналіз цих даних¹⁰.

Нідерланди мають давні традиції щорічного збирання кількісних і якісних даних щодо організованих злочинних груп. Крім того, багато дослідників, які працюють як у штаті правоохоронних органів, так і поза ними, вивчають організовану злочинність. Доповідь Нідерландів можна без труднощів порівняти з доповідями інших країн за кількісними показниками. Від останніх її відрізняє набагато краща наповненість якісними показниками.

Дані про організовані групи постійно оновлюються на всіх стадіях розслідування. Хоча у формі, за якою збирають дані, можуть бути деякі зміни, про них обов'язково повідомляється у відповідному розділі, що стосується методологічних питань. Всі дані за попередні роки є порівнюваними.

Тільки деякі з даних, зібраних відповідними органами, розповсюджуються. Частіше поліція, WODC спільно з університетськими колами складають і публікують так званий «аналіз злочинних моделей», в якому описуються специфічні форми організованої злочинності (торгівля людьми, голландські злочинні мережі, злочинні спільноти зі Східної Європи).

Якщо дані містять закриту або конфіденційну інформацію, то вони надаються тільки суворо визначеному колу осіб.

Ґрунтовне дослідження, нещодавно проведене центром з вивчення транснаціональної організованої злочинності (Trans-

---

¹⁰ EU Statistical apparatus for measuring Organised Crime, assessing its risk and evaluating organised crime policies. Edited by Ernesto U. Savona, Christopher Lewis, Barbara Vettori // Final Report. – Transcrime 2005. – P. 113–114.

crime, Італія), містить наступні висновки щодо системи збирання статистичних даних у країнах – членах ЄС¹¹.

Визначення поняття «організованої злочинності» не є повністю гармонізованим, оскільки до цього часу не всі країни дотримуються рекомендацій Комітету Міністрів. Тільки 10 (із 15 країн, які вивчалися) застосовують визначення, що складається з 11 критеріїв. Існують різні національні інтерпретації даного визначення, поряд з цим в деяких країнах застосовуються власні дефініції.

Більшість країн, що брали участь у дослідженні, використовували систему збирання даних, що базувалась на реєстрації злочинів. Однак зафіксовані випадки, коли злочинну спільноту рахували як організовану на основі характеристики злочинців, або система обліку охоплювала як характеристику злочинів, так і злочинців.

Тільки у 8 країнах є спеціальні джерела отримання даних про організовану злочинність або у звичаях про загальну злочинність є спеціальні рядки для відокремлення організованої злочинності.

Існує багато показників про кількість організованих груп і кількість їх учасників у країнах – членах ЄС. Нерідко інформацію про організовану злочинність не можна порівняти, оскільки методи збирання даних не є співмірними між собою (відмінні правила збирання, систематизації, час збирання даних).

Тільки обмежена кількість держав має показники, з яких можна дізнатись про рівень проникнення корупції і організованих груп у легальну економіку, а також їх фінансову основу: зв'язки з різними компаніями, проникнення у політичні, правоохоронні або суддівські кола, кількість професійних працівників, фінансові аспекти груп.

Переважає тенденція збирання даних щодо злочинів, які є типовими для організованої злочинності: тими, що пов'язані з суспільно небезпечними діями у сфері обігу наркотичних речовин, торгівлею людьми, відмиванням брудних грошей тощо.

Рівень співробітництва і координації органів, що збирають інформацію про організовану злочинність, є доволі високим у 12 із 15 країн, завдяки таким факторам, як приналежність до одного правоохоронного органу, наприклад, поліції; завдяки допомозі, яку отримує орган, що є відповідальним за збирання статистичних даних, від координуючого органу.

---

¹¹ EU Statistical apparatus for measuring Organised Crime, assessing its risk and evaluating organised crime policies. Edited by Ernesto U. Savona, Christopher Lewis, Barbara Vettori // Final Report. – Transcrime 2005. – P. 155–167.

Зворотній зв'язок між організаціями, які займаються збиранням статистичної інформації і координуючим органом (підрозділом) – один із факторів, що допомагає кращому взаєморозумінню між центральними і периферійними підрозділами.

Відповідність даних про організовану злочинність у 9 країнах є доброю. Цьому сприяють використання загальної дефініції організованої злочинності; використання загальних і стандартизованих формулярів для занесення даних; постійні контакти між експертами і організаціями, що збирають інформацію для виявлення і класифікації спільних проблем (Німеччина, Італія); перевірки точності отриманих даних, які проводять координаційні органи (Данія, Португалія), покладання відповідальності на обмежену й підготовлену категорію фахівців на етапі введення інформації у комп'ютер (Португалія), відокремлення процесу збирання статистичних даних щодо організованої злочинності від загальної загальнодержавної поліцейської статистики з власними дефініціями та методологічними стандартами.

У більшості країн (8 із 15) тільки деякі із зібраних даних розповсюджуються і то без деталізації та аналізу, який проводять органи, що збирають інформацію. За виключенням Греції, всі країни друкують, як правило, щорічну доповідь про стан організованої злочинності або окремо, або як частину ширшої доповіді про загальну злочинність.

На загал, зібрані дані щодо організованої злочинності розповсюджуються серед обмеженого кола користувачів, головним чином, серед правоохоронців і урядових установ. Однак скорочена версія доповіді з обмеженою інформацією є доступною для широкої громадськості у більшості країн – членів ЄС. Крім того, такі доповіді існують у паперовому або електронному вигляді, розміщуються на сайтах, випускаються на CD.

Отже, на загальноєвропейському рівні все частіше висловлюються рекомендації прийняти визначення, що міститься у Керівних принципах боротьби з організованою злочинністю, як робочу дефініцію для збирання даних про організовану злочинність тими країнами, які ще не адаптували це визначення, і запровадити єдину інтерпретацію цієї дефініції тими країнами, які вже мають її.

Рекомендована до опублікування на засіданні лабораторії дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю (протокол № 1 від 12 лютого 2008 р.)

Рецензент – кандидат економічних наук, доцент І.О. Христинч

ББК 67.308

ПЗ5

Засновники

Академія правових наук України;

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Редакційна колегія:

Ю.В. Баулін (головний редактор), В.С. Зеленецький (заст. головного редактора), В.С. Батургарєєва, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Ю.М. Грошевий, Л.В. Дорош, В.А. Журавель, Н.В. Сибільова, В.В. Сташис, А.Х. Степанюк, В.П. Тихий, В.Ю. Шенітько.

ПЗ5 Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наук. праць.
Випуск 15 / Ред. кол.: *Ю.В. Баулін* (голов. ред.) та ін. – Х.:
Вид-во «Кроссроуд», 2008. – 324 с.

Видавець

Інститут вивчення проблем злочинності АПРН України
61002, Харків, вул. Пушкінська, 49
Тел.: 715-62-08; 700-65-81

Видавництво

«Кроссроуд»
61001, Харків, вул. Плеханівська, 92А
корп. В, оф. 709, 711
Тел.: 717-32-34; 717-32-35; 717-32-36

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
(постанова президії ВАК України № 1-05/7 від 09.06.1999 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 7460

ББК 67.308

© Інститут вивчення проблем
злочинності АПРН України, 2008
© ТОВ «Кроссроуд», 2008